



Samningur um Keflavíkurflugvöll 1946, ódagsett greinargerð.

Bjarni Benediktsson – Stjórnámál – Samningur – Keflavíkurflugvöllur – Greinargerð- 1946

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Stjórnámálamaðurinn
Askja 2-10, Örk 2

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

SAMNINGURINN UM KEFLAVÍKURFLUGVOLL
HAUSTID 1946 VAR ISLENDINGUM HAGKVÆMUR.

Án hans var óvíst hvenær Bandaríkin væri
skyldug að flytja heraflla sinn frá Íslandi.

Hervarnarsamningurinn frá 1941 var tví-
málalaust í samræmi við hagsmuni Íslendinga,
þegar hann var gerður, og einstök atriði hans
svo hagkvæm sem vænta mátti eftir atvikum
öllum.

Óvenjuleg aðferð.

En aðferðin við samningsgerðina var ó-
venjuleg og ákvörðun um hann þurfti að taka svo
skyndilega, að mjög skammur tími var til stefnu.

Hermann Jónasson, þáverandi forsætisráðherra
gerði samninginn án vitundar utanríkisráðgjafar
og alþingismanna, en einungis með samþykki ríkis-
stjórnarinnar og þeirra manna, er sérstaklega voru
kallaðir til.

Samningurinn var ekki lagður fyrir Alþingi
fyrr en her Bandaríkjanna var kominn hingað og
aldrei var hann ræddur í utanríkisráðgjafar.

Þeir, sem samninginn undirbjuggu og
fjölluðu um hann, athuguðu að vísu öll málsatriði
svo vel sem þeir máttu. En það liggur í hlutar-
ins eðli, að þeir gátu þá eigi á örskammri stundu
séð fyrir öll tilvik og þessvegna var sumt í
samningnum óljósara en skyldi.

Oljós ákvæði hervarnarsamningsins.

Menn gerðu þá ráð fyrir, að ófriðnum lyki með friðarsamningum skömmu eftir að bardagar hættu. Svo hafði verið í þeim styrjöldum, er menn höfðu í huga, og rendi þá ekki grun í, að annar háttur yrði hafður að afloknum þessum ófriði.

En á daginn kom, að friðarsamningum var frestað, og hafa sumir jafnvel talað um, að sé frestur muni standa um áratugi. Víst er, að enn er naumast byrjað á undirbúningi friðarsamninga við Þýskaland og Japan.

Í hervarnarsamningnum var sagt, að Bandaríkin skyldu fara brott af landinu með herafli sinn að ófriðnum loknum. Þetta mátti skilja á tvo vegu. Íslendingar töldu að miða bæri við sjálf vopnaviðskiptin, en Bandaríkjamenn bentu á, að ófriðnum væri ekki lokið fyrr en friðarsamningar væri gerðir.

Rússar tryggja aðflutningaleiðir sínar.

Svipuð spurning hefur vaknað í Austur-Evrópu, þar sem Rússar hafa heri í þeim löndum, sem flutningaleiðir þeirra til Austurríkis og Þýskalands liggja um. Er þar óumdeilt, að þeir skuli eigi verða með heri sína á brott fyrr en hernámi þeirra í Austurríki og Þýskalandi lýkur og friðarsamningar eru undirritaðir.

Óvíst var með öllu, hvernig því mundi lykta, ef Íslendingar hefðu af þessum sökum hafið kærur á hendur Bandaríkjunum. En víst var, að það mundi verða til að draga landið enn frekar en áður inn í deilur stórveldanna. Var því ólíkt skynsamlegra og betur í samræmi

við hagsmuni Íslands að leiða þenna ágreining til lykta með friðsamlegu samkomulagi, heldur en að láta hann verða til varanlegs fjandskapar.

Óskinni um herstöðvar var eytt.

En þeim mun mikilsverðara var það fyrir Ísland, að ljúka þessu máli sem fyrst, þar sem Bandaríkin höfðu farið þess á leit, að fá hér langæar herstöðvar.

Þó að Íslendingar synjuðu þeirri málaleitun eindregið, var þess eigi að dyljast, að mörg ríki völdugri en Ísland höfðu orðið að þola slíkar búsigjar af sterkari nágranna. Mega það heita einsdæmi, að stórveldi unni því, að þessháttar málaleitun þess sé höfð að engu og noti sér a.m.k. ekki ítrasta forulegan rétt til dvalar á þeim stöðvum, er það alveg nýlega hefur óskað að fá til mjög langs tíma. Af þeim sökum var mjög mikilsvert, að sem fyrst fengist úr því skorið, að slíkar ráðagerðir væru úr sögunni og ákveðin tímamörk sett fyrir dvöl erlends herliðs í landinu.

Samhliða því, sem sjálfsagt var, að vísa á bug kröfum um erlendar herstöðvar og alla þá íhlutun, er skert gæti sjálfstæði landsins og fullveldi, var hitt einsætt, að Íslendingar urðu, sem aðrar þjóðir, að taka sanngjarnt tillit til réttmætra óska og þarfa annara, svo sem löngu er viðurkennt í skiptum allra síðaðra þjóða.

Þýðing Keflavíkur-flugvallar.

Nú stendur svo á, að Ísland er mikilsverður áfangi á flugleiðinni yfir norðanvert Atlanzhaf. Kemur öllum saman um, að hagkvæmast

sé. að láta ýmsar tegundir flugflutninga fara yfir Ísland. Hitt er og óumdeilanlegt, að öruggi allra flugferða á þessum leiðum verður miklum mun meira, ef fullkominn flugvöllur er á Íslandi, svo að þar megi lenda í neyðartilfellum.

Óumdeilanlegt er, að mjög aukin hættu er færð yfir Ísland, ef aðeins einn millilandaflugvöllur er starfræktur hér á landi og hann inni í sjálfri höfuðborginni. Ef til ófriðar kæmi, mundi slíkt óumflýjanlega stofna íbúum höfuðstaðarins í mun meiri hættu en ef sá flugvöllur landsins, sem hentastur er til lendinga í millilandaflugi, er annarsstaðar á landinu en inni í miðri höfuðborginni.

Á stríðsárunum byggðu Englendingar Reykjavíkurflugvöll en Bandaríkjamenn Keflavíkurflugvöll. Reykjavíkurflugvöllur liggur mun betur en hinn við til fullnægingar þörfum Íslendinga og rekstur hans er viðráðanlegur fyrir íslenska ríkið.

Íslendingar þurfa hinsvegar ekki sjálfir mikið að halda á Keflavíkurflugvelli, og umbætur á honum, rekstur og viðhald fer langt fram úr fjárhagsgetu íslenska ríkisins.

Alþingi samþykkir samninginn.

Allar þessar staðreyndir og ýmsar aðrar leiddu til þess, að Íslendingar töldu rétt að semja um tímabundin og takmörkuð réttindi Bandaríkjastjórnar til afnota af Keflavíkurflugvelli, gegn því að Bandaríkjamenn færi strax brott af landinu með herafli sinn.

Þegar málið var lagt fyrir Alþingi haustið 1946 var meiri hluti þingmanna því sammála,

að samið skyldi um Keflavíkurflugvöllin á þenna veg. Allir Sjálfstæðismenn, 6 Alþýðuflokksmenn, tæpur helmingur Framsóknarmanna og fyrrv. formaður Framsóknar, Jónas Jónsson, voru samningnum samþykkir. Allir kommúnistar, rúmur helmingur Framsóknar með núverandi formann flokksins, Hermann Jónasson, í broddi fylkingar, og tveir Alþýðuflokksmenn voru samningnum andvígir. Einn Alþýðuflokkemaður sat hjá.

Andstöðumennirnir játa, að á Keflavíkurflugvelli er engin herstöð.

Þegar samningurinn var gerður var það helzt haft á móti honum, að samkv. honum yrði Keflavíkurflugvöllurinn dulbúin herstöð. Öll þau hundruð Íslendinga, sem þar hafa unnið, og þær ótöldu þúsundir, sem völlinn hafa skoðað, hafa sannfærst um það með eigin augum, að á vellinum eru engin hervirki. Völlurinn er friðsamleg flugstöð á fjölfarinni samgönguleið og þar dvelja hvorki hermenn né eru þar geymdar neinskonar vígvélar.

Ymsir helztu andófsmenn samningsins, sem stóðu að stúdentafundi 2. janúar 1949, neyddust ég til þess að viðurkenna þessa staðreynd, þar sem samþykkt þeirra játar, að Íslendingar hafi aldrei veitt erlendum ríkjum herstöðvar hér á friðartímum.

Aðalatriðin unnust.

Í stað herstöðva-grýlunnar fjargviðrast sumir nú mjög yfir ákvæðunum um skatta- og tollagreiðslur Bandaríkjamanna þar syðra, svartamarkaði, er þar eigi sér stað,

og ýmsum ágöllum, er fram koma í sambúðinni. við þá erlendu menn, sem þar dvelja.

Um flesta samninga er það svo, að hvorugur samningsaðili fær öllum sínum óskum fullnægt. Með þessum samningi unnu Íslendingar tvennt, sem miklu máli skiftir:

Bandaríkjamenn fóru strax brott af landinu með allan heraflla sinn, miklu fyrr en þeir töldu samningsskyldu sína til.

Bandaríkjamenn féllu þar með friðsamlega og í fullri vinsemd frá kröfum sínum um langaar herstöðvar hér á landi.

Gegn þessu heimiluðu Íslendingar Bandaríkjunum tiltekin afnot Keflavíkurflugvallar en geta þó einhliða sagt þeim upp svo að þau verði úr sögunni eftir 6 1/2 ár frá því að samningurinn var gerður. Auðvitað hefðu Íslendingar ákveðið þau afnot með öðrum hætti að ýmsu leyti, ef þeir hefðu ræðst einir við. Í þessu sambandi er þó á það að líta, að rík nauðsyn var og er á að sjá fyrir rekstri vallarins og það er Íslendingum fjárhagslega um megn að gera það án stuðnings annarsstaðar frá.

Þegar á allt þetta er athugað verða skatta- og tollaákvæðin auka-atriði, enda á það að líta, að Bandaríkjamenn greiða Íslendingum einum, er vinna á vellinum, mun meira í laun en öllum tekjum þeirra af vellinum nemur, að þeir hafa varið stórfé til umbóta og nýrra bygginga á vellinum og að allt þetta, þar á meðal hin nýja glæsilega flugstöð, verður eign Íslendinga að samningstímanum liðnum.

Úr ágöllum ber að bæta.

Sumir reyna að breiða út, að íslensk lög gildi ekki á Keflavíkurflugvelli og Bandaríkjamenn hljóti ekki refsingar fyrir lög- brot sín þar að íslenskum lögum. Allt er þetta tilhæfulaust, enda hafa ýmsir Bandaríkjamenn verið dæmdir þar fyrir brot á íslenskum lögum og er með mál þeirra farið á alveg sama veg og annara manna hér á landi. En auðvitað verður að taka tillit til þeirra sérákvæða, sem hafa verið sett, aðallega um innflutning, skatta og tolla.

Þar sem svo stendur á, og á Keflavíkur- flugvelli er aldrei hægt að forðast með öllu smygl, gjaldeyrisbrask og smygl; alveg hið sama á sér t.d. stað í flestum höfnum hér á landi og annarsstaðar, væði hjá útlendum mönnum og innlendum. En íslensk yfirvöld hafa gert allt, sem í þeirra valdi stendur, til að koma í veg fyrir þetta og hafa fulltrúar Bandaríkjastjórnar hér á landi veitt til þess allan þann atbeina, er þeir mega, varðandi Keflavíkurflugvöll. Þeim, er hafa í frammi söguburð um þetta væri og ólíkt nær að segja yfirvöldunum frá ákveðnum dæmum, er þeir hljóta að byggja á söguburð sinn, en að vera með almennt skraf, sem enga stoð veitir.

Góðvildin heilladrýgst.

Alkunnugt er, að þegar menn af ólíku þjóðerni dvelja saman um hrið, verður oft hætt við ýmskonar erfiðleikum í sambúð, krit og miskilningi. Svo fer jafnvel, þótt allir tali sama mál, eins og t.d. Bretar og Bandaríkjamenn, hvað þá ef tungumálin eru ólík.

Illviljaðir menn reyna að sjálfsögðu að auka á þessa erfiðleika, þegar þeir birtast á Keflavíkurflugvelli. Hafa þeir þá stundum hlaupið hrapalega á sig, svo sem sannaðist um klámmyndasöguburð kommúnista. En auðvitað láta slíkir menn sér ekki segjast, þótt þeir séu staðnir að óheilindum, heldur magna einungis áróður sinn.

Góðviljaðir menn reyna aftur á móti að bæta úr ágöllum og læra af því, sem miður fer, til að koma í veg fyrir, að það endurtaki sig.

Mátturinn ekki látinn ráða.

Hvað sem minni háttar atriðum líður er óhætt að fullyrða, að Keflavíkurflugvallarsamningurinn var í heild Íslendingum mjög hagkvæmur.

Er áreiðanlega erfitt að nefna mörg dæmi þess, að deila, sem upp var komin um þýðingarmikil mál milli mesta stórveldis heimsins og hins sminsta smárikis hafi leysts svo smárikinu í hag, sem gert var með samningum þessum milli Bandaríkjanna og Íslands haustið 1946.

Ástæðan til þess var sú, að þar héldu á af beggja hálfu góðviljaðir menn, sem litu á beggja nauðsyn og létu sanngirnina ráða meira en máttinn.